

hogy a kéziratos kántorkönyvek, a nyomtatott hivatalos kiadványokkal ellentétben, jobban reagálnak a település repertoárjának a változásaira, ugyanakkor újabb anyagot tartalmaznak.

Korzenszky Tamás az elektronikus pop-folk zene, más szóval a *manele* hatását vizsgálja a zabolai/pávai cigány közösségek hagyományos táncgyakorlatában. Tanulmányában egy olyan fiatal, kivételes tehetségű táncos egyéniséget is bemutat, aki figyelemre méltó tudatossággal vall a táncgyomány átadásának a

fontosságáról, valamint a táncnak a cigány közösségekben betöltött szerepéről.

A Pávai István és Sófalvi Emese által szerkesztett publikációt egy DVD-melléklet egészíti ki, amely nemcsak a tanulmányok elektronikus változatait tartalmazza, hanem olyan 514 hangzó és 4 videó archív felvételt is, amelynek a segítségével az olvasó jobban megismerheti a székelyföldi néptánc- és népzenei kultúrát.

Gergely Zoltán

Merre tart a táncházmozgalom?

A 40 éves kolozsvári táncház sajtókronológiája. I. 1977–1990.

Összegyűjtötte, válogatta és szerkesztette Könczei Csongor.

Hagyományok Háza – Kriza János Néprajzi Társaság, Kvár 2017. 288 old. (Kriza Könyvek 41.)

A 40 éves kolozsvári táncház sajtókronológiája. II. 1990–2017.

Összegyűjtötte, válogatta és szerkesztette Könczei Csongor.

Hagyományok Háza – Kriza János Néprajzi Társaság, Kvár 2018. 318 old. (Kriza Könyvek 44.)

Könczei Csongor *A 40 éves kolozsvári táncház sajtókronológiája* című kétkötetes munkája összefoglalót nyújt a kolozsvári táncház múltjáról, jelenéről. A könyv legnagyobb érdeme, hogy a szerző figyelemmel válogatja össze a táncházról szóló összes cikket, riportot, interjút, lejegyzett beszélgetést, hű képét mutatva a Kolozsváron 40 év alatt lezajló táncházmozgalomnak. Bár a történetiség kérdésének elemzését a szerző nem vállalja föl, mégis az egybegyűjtött anyag lehetőséget nyit egy ilyen irányú összegzésre is, amely egy másik órási hozadéka a munkának. A két kötet nem az erdélyi táncházak történetét írja meg, de jó alapja lehet egy ilyen jellegű tudományos kutatásnak is, hiszen a szerző akkurátus gondnal gyűjtötte össze azokat az írásokat (műfajtól függetlenül), amelyek a kolozsvári táncházakat illetik.

Hogy miért éppen a kolozsvári táncház kötötte le a szerző figyelmét? Erre a kötet előszavában maga válaszol: egyrészt, mert a kolozsvári táncház volt az

első az erdélyi táncházak közül, és későbbi kisugárzását illetően is az egyik legjelentősebb városi táncház Erdélyben, másrészt, mert a kötetben olvasható írások nagy része a kolozsvári táncházakat érinti, harmadsorban pedig, és azt hiszem ez az érv a legerősebb, mert maga is a kolozsvári táncházban nőtt fel.

Az előszó világosan megfogalmazza a kötet célját. „Az erdélyi táncházak eszmetörténetét, működését és társadalmi-kulturális hatásait átfogó tudományos igényű és kritikai értékeléssel közelítő összegző munka” (I. 9.) kíván lenni. Elsősorban történeti kronológiája az elmúlt 40 év táncmozgalmának eseményeinek, másodsorban pedig a jegyzetanyag által a társadalomtudományi rálátást is megvalósítja. A könyv az erdélyi táncház kialakulásának okaira, időbeni változására, az különböző ideológiák hatására, a vitákra, a média hatására, a színpadi néptáncval való kereszteződésekre figyelve dokumentálja a kolozsvári táncház utóbbi 40 évét.

A kötet struktúráját tekintve tulajdonképpen egy olyan cikkgyűjtemény, amely időrendbe helyezve közli a táncház témájában megjelent összes írást. A cikkek lelőhelyei az 1990 előtti sajtóorgánumok: A Hét, az Ifjúmunkás, a Művelődés és a Korunk heti- és havilapok, a Dolgozó Nő, a Falvak Dolgozó Népe, az Igaz Szó, az Utunk és az Új Élet lapok, ugyanakkor a koloszvári Igazság. Az 1990 utáni sajtóanyag egy része az írott sajtóból származik: a Szabadság, a Krónika, a Művelődés hasábjairól, de a Perspektíva diáklapból és a Transindex illetve a Maszol hírportálról is.

A két kötet közötti legalapvetőbb különbséget maga a szerző is aláhúzza: „A kronológikus sorrendben újraközölt írások tehát sokrétűek: a zömében beharangozó és beszámoló jellegű írások mellett olvashatunk elemző szövegeket is (igaz, megállapítható, hogy már hiányoznak a '70-es és '80-as évekre jellemző, az újdonságnak számító táncázás jelenségről elmélkedő tanulmányok és viták), illetve egyre több az érintettekkel, elsősorban a »főszereplőkkel« készített interjú. Ez utóbbiak szerves részét képezik az 1990 után kialakuló városi táncházról való beszédmódnak, a »visszaemlékezéseknek.«” (II. 9.)

Mivel a címben a sajtókronológia kifejezés szerepel, ez indokolhatja azt a tényt is, hogy a kötetek nem tematikusan, hanem időrendben közlik a cikkeket. A két kötet két időegységet fog át. Az első az 1977–1999 közötti sajtóanyagot tartalmazza, a második kötet pedig az 1999–2017 közöttit. Az első kötetben összesen 220 bejegyzés található, a második kötetben pedig 499, tehát összesen 719. Amint a szerző maga is megjegyzi, az 1983-as év vizválasztót jelentett: „1977-ben felfigyeltek a jelenségre, 1978 és 1982 között nagyon sokat foglalkoztak vele, majd 1983-ban bekövetkezett egy hirtelen megállás. (További levéltári kutatásokat igényel annak a pillanatnak a kiderítése, hogy pontosan mikor és kik döntötték el a táncházak ellehetlenítését, s egyúttal a róluk való írások beszüntetését.) Ezért, mivel 1984 és 1989 között tulajdonképpen nem jelent, azaz nem jelenhetett meg táncházról szóló írás, a kötet cím 1990-es évszáma az erdélyi táncházmozgalom első periódusának a behatárolására vonatkozik.” (I. 11.)

Nehéz feladat az írásokat csoportosítani, hiszen ezek tematikailag, hangnem, megközelítés szempontjából nagyon eltérőek. A cikkekhez társított magyarázatok a lapalji jegyzetekben jelennek meg. Igazából a szerző hagyja a cikkeket magukat megszólalni, a jegyzetek csak akkor jelennek meg, ha feltétlenül szükséges valamit megmagyarázni, kiegészíteni. Műfaji szempontból sokféle szöveget találunk a két kötetben:

1. Mindössze néhány soros hír, hirdetés, közlemény. – Ezek a szövegek általában egy-egy táncázás eseményt harangoznak be az újságban, ezért erőteljes a felhívó jellegük, pontos adatokat: időpontot, helyszínt közönek az eseményekre vonatkozóan.

2. Tudósítások, riportok (például az első táncházakról, megemlékezések a 15, 25, 30 stb. éves táncházról, együttesek, zenekarok „születésnapjai” stb.).

3. Interjúk.

4. Élménybeszámolók.

5. Tudományos igényű írások a táncház társadalmi szerepéről, hagyományörző funkciójáról, a tánc és a zene eredetiségének fontosságáról, közösségépítő funkcióiról. Tánctanítási szakmódszertan.

6. Cikk a táncházmozgalom besűgőiről.

7. Kritikák, táncházetikai fejtegetések, glosszák.

8. Nekrológok.

9. Nyílt levelek, köszöntők.

10. Beszélgetések a táncházmozgalom résztvevőivel.

11. A Román Televízió Magyar Nyelvű Adásának *Kaláka* nevű műsoranyaga, amelyben találhatóak pl. táncvárosi kérdezz-felelek típusú szövegek, folkloristák véleménye a táncházról, reflexiók a projektről stb.

12. Fotók, amelyek pillanatképeket rögzítenek a 40 év alatt megszervezett táncházakból (bár ezek lelőhelye nincs feltüntetve, feltehetően a szerző saját fényképgyűjteményéből származhatnak).

A táncház problémája már az 1970-es években való megjelenése óta foglalkoztatta a néprajzkutatókat és a táncázás társadalmat egyaránt. A revival mozgalmakat Marót Károly mint „valamely már funkcióját veszített vagy csak emléknak számító kulturális jelenség újjáéledését, újbóli funkcionálását” (Survival és revival. Ethnografia, 1945) határozta meg. Ebből a meghatározásból kiindulva a táncház jelenséget is

revival jelenségnek nevezhetjük, hiszen a magyar népi kultúrának egy új közegben való újjáéledését, továbbélését jelenti. Természetesen ennek a mozgalomnak a kialakulása sok társadalmi, kulturális, politikai tényezővel is összefüggött már a kezdetekkor is. A hosszú „tánc házas” történet legnagyobb sikerének talán azt tekinthetjük, hogy 2011. november 25-én az UNESCO által is elismert modellé vált, mint az elismert szellemi kulturális örökség megőrzését célzó legjobb gyakorlat. Bár a jelenségből módszertanilag megalapozott modell vált, máig alakulóban levő folyamat a tánc ház, és azt, hogy honnan, hova, merre tart, hogyan alakul tovább, senki sem tudja előre látni. Ma már intézmények állnak a tánc ház mögött, ezért kérdéssé válik, hogy meg tud-e maradni a tánc ház egy alulról építkező, erős civil alappal rendelkező jelenségnek, amelyet a népi kultúrára építő, szórakozni vágyó emberek határoznak meg, vagy pedig maga is intézménnyé válik.

Az összegyűjtött szövegek maguktól beszélnek, magyarázatokra szinte nincs is szükség, hiszen kérdésfelvetéseik, a bennük megjelölt irányvonalak, a múltra való visszatekintésük vagy éppen a jövőre vonatkozó jóslataik, felhívásaik megfogalmazzák a tánc házmozgalom máig legfontosabb kérdéseit.

Szükséges-e a népi kultúrát a maga autentikus változatában megőrizni? Azok, akik ezt a kultúrát élik, ösztönösen teszik-e, vagy tudatosan törekszenek az értékőrzésre, a hagyománymentésre? Vigyük-e színpadra ezt a kultúrát, és ha igen, hogyan? Ki a „tánc ház”, elég-e ismerni a táncokat, vagy szükséges a tánc megjelenési közegét is átlátni ahhoz, hogy valaki ezt az identitást felvállalhassa? Tartoznak-e kellek (öltözködés, hangnem, magatartás stb) ehhez az identitáshoz? Fenntartható-e a tánc ház identitásőrző hatalomellenessége a mai világban? Ugyanazt jelenti-e a tánc ház egy mai fiatalnak, mint az 1990 előtt élőknek? Divat-e a tánc ház, vagy valami egyéb (is)? Intézmény-e a tánc ház, amelyhez szerepek, státusok, hierarchiák társulnak? stb.

Aki ezeket a kérdéseket megpróbálja megválaszolni, támaszkodhat Kőnczei Csongor kétkötetes gyűjteményére, hiszen a fentiekben bemutatott munka óriási segítséget jelent. A tánc ház témájában kutató számára elengedhetetlen forrásanyag összegyűjtése megtörtént, a tánc ház történetének megírása pedig egy következő lépés lehet.

Szekely Melinda

Múzeumi vagányság

...NYITOTT MÚZEUM... Együttműködés, részvétel, társadalmi múzeum. Szerk. Frazon Zsófia, Néprajzi Múzeum, Bp. 2018. 600 old.

Ez egy *vagány* könyv. A szó etimológiáját figyelembe véve *vagány* (*vagant*), mert ahogy a középkorban a tanulni-tapasztalni vágyó, kihívásokat és kalandokat kereső, gyakran az akkori hagyományokra kételkedve tekintő, azok ellen tiltakozó diákok, a *vágánys* is kritikai szemlélettel rendelkeztek, és ennek megfelelően írták meg szövegeiket, úgy gondolja és fogalmazza újra saját tudományterületének kereteit

és értelmezési fogódzóit a *...Nyitott múzeum...* című kötet is. Ugyanakkor nem rugaszkodik el a valóságtól, nem elméletekből építkezik, hanem a kultúra használói oldalát vizsgálja, az ebből kirajzolódó tudásokat, illetve tapasztalatokat igyekszik integrálni a tudományos gondolkodás eszközeivel és módszereivel. Mindezt közvetlenül, többirányú párbeszédet kezdeményezve tudományágak (pl. etnográfia, kulturális

Molnár Beáta (1991) – doktorandus, Babeş–Bolyai Tudományegyetem, Hungarológiai Tanulmányok Doktori Iskola, Magyar Néprajz és Antropológia Intézet, Kolozsvár, molnarbeavagynok@gmail.com